

denstand te versterken. Tot het midden van de vorige eeuw, toen de Deutsche Evangelische Gemeinde hier werd gesticht, was, voor zover zij niet Rooms-Katholiek waren, de Evangelisch-Lutherse Gemeente te Rotterdam hun natuurlijke verzamelpunt en niet zelden de poort tot hun intrede in de plaatselijke samenleving. Gemakkelijk werden zij niet aanvaard: uit hun nooddrift moesten zij vaak als het ware naar boven kruipen, nauwelijks verholen geminacht door hun gevestigde medeburgers. De Fransman Samuel Henri Berthoud tekende in 1862 in zijn boek „*Les femmes des Pays-Bas et des Flandres*” hun maatschappelijke positie met schrille kleuren: „*Les Hollandais ne sauraient se passer des Allemands, ils achètent leur intelligence et leurs bras; ils les leur payent avec générosité; mais ils éprouvent pour cette race un dédain qui va jusqu'à l'aversion. Habités, quelle que soit leur position sociale, à vivre dans une aisance relative, les Rotterdamois ne comprennent point à quelle extrémité d'avilissement peut réduire la misère, bien pire que le vice, comme disait Voltaire, avec son exécration de démon. Parce que le sort ne leur a jamais fait sentir de pareilles épreuves et ne les en a même jamais menacés, ils ne pardonnent point à la servilité souple, à l'abnégation absolue, à la résignation sans bornes, à la patience inaltérable de ces malheureux forcés de choisir entre la faim ou le sacrifice de tout sentiment personnel et de tout orgueil. Aussi, le riche Allemand de Rotterdam trouverait difficilement à épouser la fille d'un petit bourgeois hollandais...*”¹⁾.

Een rijke verzameling familie-papieren (brieven, aantekeningen en officiële documenten), aangevuld door menigvuldige gegevens uit het Gemeente-archief van Rotterdam, stelt mij in staat de keerzijde van deze penning te tonen.

De aanvang van de 19de eeuw vindt de Lichtenauers in Hannover, hoofdstad van het gelijknamige keurvorstendom, daarna onderdeel van het Koninkrijk Westfalen en sinds 1814 hoofdstad van het Koninkrijk Hannover, tot 1837 geregeerd door de hertog van Cambridge als stadhouder van Willem IV, Koning van Groot-Britannië en Ierland en van Hannover. Als dan de erfopvolgingsregeling Victoria van deze troon uitsluit, wordt één harer andere ooms Ernst August, hertog van Cumberland en tot

1) Vg. „*Vier eeuwen Rotterdam*,” 1942, blz. 181.